

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ФОРМУВАННІ НОВОЇ СИСТЕМИ ВЛАДИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Досліджується сутність феномену громадянського суспільства в сучасній політичній науці, виявляються особливості його формування в умовах країн Центральної та Східної Європи в часи демократичного транзиту, серед яких найвагомішими визнаються протестні суспільні рухи проти тоталітаризму, комунізму й насильству. Основна форма впливу на формування нової системи влади відбувалася шляхом участі в круглих столах та підтримці ліберальних економічних реформ, спрямованих на зміцнення середнього класу як економічного та соціального підґрунтя демократичного правління. В складі східноєвропейської групи країн виокремлюють держави пострадянського простору, де після падіння СРСР демократичні перетворення відбувалися за умов нерозвинутого середнього класу та формування псевдогромадянського суспільства, що позначилося на гальмуванні демократичних перетворень та формуванні авторитарних політичних режимів.

Ключові слова: громадянське суспільство, система влади, демократичний транзит, середній клас, громадські рухи, реформи влади.

Маслов Юрій

РОЛЬ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В ФОРМИРОВАНИИ НОВОЙ СИСТЕМЫ ВЛАСТИ В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ И ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ

Анализируется сущность феномена гражданского общества в современной политической науке, определяются особенности его формирования в условиях стран Центральной и Восточной Европы в период демократического транзита, среди которых наиболее значимыми признаются протестные общественные движения против тоталитаризма, коммунизма и насилия. Основная форма влияния на формирование новой системы власти состояла в участии в круглых столах и поддержке либеральных экономических реформ, направленных на укрепление среднего класса как экономической и социальной основы демократического правления. В составе

восточноевропейской группы стран выделяют государства постсоветского пространства, где после падения СССР демократические преобразования происходили в условиях неразвитости среднего класса и формирования псевдогражданского общества, что отразилось на замедлении демократических преобразований и формировании авторитарных политических режимов.

Ключевые слова: гражданское общество, система власти, демократический транзит, средний класс, общественные движения, реформы власти.

Maslov Yuri

ROLE OF CIVIL SOCIETY IN THE FORMATION OF A NEW POWER SYSTEM IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Analyzes the essence of the civil society phenomenon in modern political science, defines the features of its formation in the conditions of Central and Eastern Europe in the period of democratic transition, among which the most significant are social movements against totalitarianism, communism and violence. The main forms of influence on the formation of a new system of government were to participate in round tables and support of liberal economic reforms aimed at strengthening the middle class as the economic and social foundations of democratic governance. As part of the Eastern European group of countries allocate post-Soviet states, where democratic transformation after the fall of the USSR occurred in the conditions of underdevelopment of the middle class and the formation noncivic society, which is reflected in slowing the democratic reforms and the formation of authoritarian political regimes.

Keywords: civil society, the system of power, democratic transition, the middle class, social movements, government reform.

Постановка проблеми. На початку червня 2014 року світ і, в першу чергу, Східна Європа урочисто святкували 25-річний ювілей падіння комунізму. Саме в 1989 році більшість країн Варшавського договору відмовилися від комуністичного минулого та зв'язків з Радянським союзом та стали на шлях масштабної модернізації. Майже всі країни цього простору обрали європейські орієнтири подальшого політичного розвитку та зосередилися на побудові нової системи влади, яка б відповідала демократичним цінностям та організаційним вимогам Європейського Союзу, увійти до якого

прагнули якомога скоріше. Більшість з країн ЦВЕ увійшла до ЄС у 2004 році, утворивши групу країн East Europe-12, а 2013 року - East Europe-13 і наразі є повноправними членами ЄС-28 та такими, що за рівнем розвитку демократії відповідають рівню розвинутих демократій західної Європи. Не останнє місце в побудові нової системи влади відіграло громадянське суспільство, тому актуальним виявляється питання про визначення обсягу впливу останнього на процес формування нової системи влади в зазначених країнах.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Варто відзначити, що проблематика громадянського суспільства досить активно обговорюється в сучасній науковій літературі. Сутність та політичний зміст громадянського суспільства, його структури, місця і ролі в політичній системі демократичного суспільства досліджували І. Варзар, Ю. Габермас, Ф. Гайєк, В. Журавський, А. Колодій, О. Кульчицький, О. Погорілко, А. Силенко, В. Тацій, Ю. Шемшученко та ін. Історичний досвід та особливості формування громадянського суспільства в країнах Центральної та Східної Європи, пострадянського простору та в Україні зокрема досліджували В. Барков, С. Вонсович, П. Кравченко, В. Лісовий, М. Лукашевич, В. Кремень, Г. Музиченко, О. Чувардинський, М. Черниш, В. Шевчук, Б. Ярош та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Питання теорії й практики становлення, розвитку громадянського суспільства та його окремих інститутів в країнах ЦВЕ є достатньо дослідженими в політичній теорії, хоча їх безпосередня роль в політичних трансформаціях та становленні нової системи влади в цих країнах є недостатньо вивченою. Вважається, що саме завдяки розвитку громадянського суспільства вдалося швидко змінити систему влади в країнах ЦВЕ та досягти успіхів в демократичному транзиті. Однак виникає питання про те, чому його роль в політичних трансформаціях країн ЦВЕ та країн пострадянського простору так різниться та що саме в його структурі та методах впливу на систему влади відіграло вирішальну роль в становленні нової системи влади.

Формулювання цілей статті. Дана стаття має на меті визначити роль громадянського суспільства у формуванні нової системи влади в країнах Центральної та Східної Європи шляхом теоретичного узагальнення сутності феномену громадянського суспільства, виявлення умов його функціонування в умовах

демократичного транзиту зазначеної групи країн, з'ясування основних його інститутів та визначення ступеню впливу на формування системи влади в регіоні.

Викладення основного матеріалу. Історію політичного транзиту в сучасних пострадянських державах інколи називають історією боротьби за громадянське суспільство. Сам термін «громадянське суспільство» в країнах ЦВЕ та постсоціалістичного простору набув популярності лише в 80-і роки як головне гасло опозиції, спрямоване проти комунізму, хоча саме поняття з'явилося набагато раніше, одночасно з дисидентським рухом, виступаючи під такими термінами, як «незалежна культура», «паралельні структури», «альтернативне суспільство».

Початок вживання терміну «громадянське суспільство» частіше за все пов'язують із польським рухом «Солідарність». Потім він одержав поширення в Угорщині, у Чехословаччині, хоча останнім часом його частіше заміняли терміном В. Бенди «паралельний polis» [Цит. по: 7, с. 74]. Наприкінці 80-х рр. термін «громадянське суспільство» почав поширюватися й у республіках колишнього СРСР, перш за все, за рахунок зростання популярності терміна на Заході.

Сама ідея протиставлення громадянського суспільства державному втручання у всі процеси життєдіяльності суспільства традиційно ототожнюється з лібералізмом як ідейно-політичним вченням та практикою організації економічного та політичного життя. Вперше про доцільність його існування заговорили в часи Античності, але науково визнали лише в роботах Дж. Локка, якого по праву вважають і батьком лібералізму, і основоположником теорії громадянського суспільства.

Відомо, що феномен громадянського суспільства в ліберальній традиції має типологічні риси: пріоритет приватної власності і пов'язаних з нею інтересів власників; наявність «середнього класу»; високий рівень можливостей самореалізації особистості; функціонування значної кількості суспільно-політичних і частіше правозахисних організацій; розвиток і ствердження громадянськості через взаємний обмін ознаками і якостями з інститутом державності, за принципом «політичність громадянського суспільства і громадянськість політичного» [1].

У пострадянських країнах виявляє себе інший тип

громадянського суспільства, відмінний від західного. Для нього характерним є переплетення авторитарних і демократичних елементів, характеристик. Р. Дарендорф слушно зауважує, що дорога до свободи веде туди, де можливе створення більш відкритих форм держави і суспільства [5, с. 28]. На цьому шляху варто пам'ятати про такі умови:

1) немає ніякого сенсу в переході від «капіталізму» до «соціалізму»; дорога до свободи - це тільки перехід від закритого суспільства до суспільства відкритого, яке повинно стати механізмом для виявлення альтернатив;

2) в ідеалі громадянські суспільства ніхто не будує - вони розвиваються самостійно, але у транзитивних демократіях немає ні часу, ні засобів, щоб чекати, що все відбудеться саме собою; необхідно будувати незалежні організації й інститути як додаткову ланку між урядом і індивідом [2, с. 69].

І країни пострадянського простору, і країни ЦВЕ погоджувалися з зазначеними умовами, однак, як слушно зауважує Г. Музиченко, стартові умови в зазначених групах країн виявилися різними. Причину в тому вона вбачає в різниці економічного стану, історичного минулого та ідеологічних вподобань. Саме тому ліберальні реформи, які були запропоновані в контексті програми «Вашингтонський консенсус», для країн ЦВЕ стали успішними, а для країн пострадянського простору, де лібералізм не прижився ні в економіці, ні в суспільному житті, стали провальними [1].

Ідея громадянського суспільства виникла в Східній Європі, насамперед, як ідея антидержавна, антикомуністична, оскільки завдання полягало в створенні такої сфери суспільної взаємодії, яка б не мала нічого спільного з комуністичним урядом. Польські дослідники констатували, що у своєму неприйнятті існуючої системи східноєвропейці вирізнялися спільною характерною особливістю: бунт проти тоталітарної держави завжди був проявом солідарності з якою-небудь, нехай навіть уявлюваною, недержавною спільністю. Пошук соціальної солідарності, прагнення до справедливості явно переважали в уявленні опозиції ідеї самоцінності і незалежності особистості. Заперечення всього офіційного, недержавного не означало прийняття цінностей індивідуалістичних, але радше означало визнання цінностей дійсно суспільних. Тому заперечення «реального соціалізму» поєдналося з прийняттям цінностей, аж ніяк не чужих соціалізму.

Демократична революція в комуністичній частині світу була підготовлена процесом визрівання елементів громадянського суспільства, яке існувало в самій тоталітарній системі, але поза її владними структурами. Парадоксом, на думку С. Г. Вонсовича, виглядає той факт, що в радянській соціально-політичній системі постійно були присутні елементи невдоволення більшовиками, які співіснували з елементами народної віри в успіх соціалістичного експерименту. Це дозволяє говорити про існування протогромадянського сектора й у «пізньому» (сер. 60 – 80 рр. ХХ ст.) радянському суспільстві [1]. «Ідея приватної власності навіть для «найбільш західних східноєвропейців» - чехів була менш значущою в порівнянні з ідеєю політичного плюралізму, ліквідації монополії Компартії. В чеському суспільстві, як і в румунському, болгарському, албанському, реєструвалася найбільша серед країн регіону кількість не «риночників», а саме «демократів» [1].

Інтерпретація ідеї автономії особистості, яку можна знайти в дисидентських текстах, дослідникам уявляється дивно обмеженою в порівнянні з її класичною інтерпретацією в рамках західноєвропейської ліберальної традиції. Інакше кажучи, дисиденти плекали ідею моральної революції, оскільки гасло «жити по правді» сприймалося як призов до громадської непокори.

Суспільно-політичні рухи «Солідарність» у Польщі, «Громадянській Форум і Громадськість проти насильства» у Чехословаччині, «Спілка вільних демократів» в Угорщині, «Демократична Росія», «Новий форум» у НДР, «Спілка демократичних сил» у Болгарії, «Саюдіс» у Литві, народні фронти в Латвії й Естонії орієнтувалися на завоювання політичної влади шляхом участі в «круглих столах». Їх відмінною особливістю була прихильність принципу ненасильства. 1990 року «Громадянський Форум» у Чехословаччині переміг з абсолютно неполітичним гаслом «Правда і любов переможуть неправду і насильство». Майбутній президент Чехословаччини, драматург В. Гавел виступав за структуроване громадянське суспільство, у якому партії відіграють тільки «належну роль». Вацлав Гавел висунув принцип не політичного, а морального протистояння тоталітаризму.

Як зазначає С.Г. Вонсович, соціально-політичній реальності того часу каталізатором змін, які відбувалися, стали не стільки

відсутність громадянських прав і демократичних свобод, скільки протест проти привілеїв пануючої верхівки (відкритих розголосу дач, «мисливських хатинок», іноземних рахунків і тощо). До ідеї зміни системи призвели не патріотичні громадянські почуття «звільненого пересічного громадянина», а сплеск споживацьких очікувань щодо підвищення рівня добробуту; надія на досягнення західного рівня і стилю життя.

Пересічний східноєвропеєць, який сформувався в атмосфері відхилення від ідеологізованих норм громадського життя, виступив у той час, головним чином, в ролі спостерігача, який був сповнений надій на зміни, що йдуть «згори». Та ж специфіка модернізації характерна і в Україні, вважаючи, що сучасні труднощі України обумовлені, насамперед, тим, що вона в серпні 1991 р. не завоювала і не здобула, а лише отримала незалежність. Та ж сама історія повторилася 2004 року, коли Майдан лише спостерігав за зміною одної панівної групи при владі іншою.

Соціальні рухи років перебудови не змогли знайти стійких інституціональних форм, і громадянське суспільство, яке почало бурхливо розвиватися, залишилося фактично неструктурованим. Точніше, його антидержавні структури не змогли залишатися неполітичними (тобто – недержавними) і увійшли у владу, створюючи, як правило, законодавчу її гілку.

До аналізу громадянського виміру транзиту потрібно ще включити становлення національної держави. Особливо актуальним це питання було для колишніх пострадянських країн на початку 1990-х років. Після розпаду СРСР вони опинилися перед необхідністю формування власної національної ідентичності і започаткування незалежного державного досвіду. На рівні конституцій країни проголосили національні кордони, офіційну мову, символи держави та запровадили громадянство. Національна держава ставить за мету збереження історичної, політичної, культурної єдності громадян та відносної етнічної гомогенності населення. Західні політологи вважають, що зародження національної держави пов'язане з проблемою еволюції владних відносин. Формування почуття національної ідентичності та гордоців за власну націю не просто сприяє консолідації суспільства, а є легітимізуючим чинником політичного транзиту і суттєвим впливом на політичний режим загалом.

Демократичний транзит завжди супроводжується становленням громадянського суспільства. Від типу громадянського суспільства залежить, яка модель демократії може бути сформована протягом демократичного транзиту. Так, якщо громадянське суспільство є «клубним», тобто засновується на відносно замкнених бізнес-професійних групах, то найчастіше владною партією є елітна; демократія стає обмеженою, а основний принцип демократії простежується у частій зміні еліт.

Якщо громадянське суспільство є поляризованим, то воно виражається у широкій масовій участі в політиці. Тоді демократія визначається як репрезентативна і діє за принципом відповідальності влади. Якщо тип громадянського суспільства визначається як всеохоплюючий, то різниця між партіями є незначною і відрізняється тільки за принципом опозиційності. Держава починає контролювати партійну діяльність, використовуючи політичні партії для політичної інституціоналізації громадянських ініціатив. Такі партії стають залежними від держави та втрачають незалежність. Якщо громадянське суспільство є мережевим, то правлячою партією є картельна. Така партія репрезентує модель консенсусної демократії, яка простежується у відсутності різниці між політичними елітами. Опозиціонери, за цією моделлю, є частиною політичного істеблішменту. В цих умовах основним принципом демократії є легітимність, яка забезпечується виборами та ЗМІ [6, с. 127].

Зрозуміло, що під час демократичного транзиту особливо актуальними стають ідеї соборності, принципів свободи, справедливості, солідарності та згоди. В країнах демократичного транзиту концепція громадянського суспільства вбудована в ліберальний проект, але приватні зв'язки продовжують відігравати значну роль. Політичні партії відображають приватні інтереси, а політичні актори використовують стосовно до громадянського суспільства маніпулятивні засоби, орієнтуючись на пересічного громадянина.

В ідеалі за умов сталої демократії публічна політика не має бути маніпулятивною та підміняти інтереси суспільного розвитку інтересами корпоративних груп. В умовах демократичного транзиту особливістю громадянського виміру стає можливість застосування громадянами методу громадського контролю. Громадянський

контроль полягає у систематичному моніторингу та соціальній експертизі інституціональними структурами громадянського суспільства діяльності інститутів та акторів з метою запобігання та виявлення зловживання владою. Чим більше у громадян можливостей використовувати громадянський контроль, тим, звичайно, вищий рівень легітимності політичного режиму.

Громадянське суспільство стає своєрідною «матрицею» для формування правового суспільства. В країнах демократичного транзиту явище масового правового нігілізму делегітимізує політичний режим. Критеріями політикоправових інститутів як системних утворень стає реалізація прав людини, здійснення принципів громадянського суспільства.

Саме тому можливості щодо здійснення правових норм з реалізації прав і свобод громадян пов'язані з ефективністю діяльності політико-правового інституту. В умовах транзиту становлення правової держави (регулювання суспільних відносин на законодавчому рівні) йде паралельно з процесом становлення громадянського суспільства. На етапі демократичного транзиту відбувається засвоєння громадянами цінностей демократії. Тому в умовах демократичного транзиту важливим є закріплення норм правової держави в конституції та інших нормативно-правових актах. Але реалізація основних прав і свобод громадян здійснюється не повністю через нівелювання нормами права частиною суспільства. У процесі транзиту можливості щодо втілення основ правової держави є обмеженими, доки не встановиться принцип незалежності гілок політичної влади, особливо судової. Тому судова гілка влади має звільнитися від адміністративного пресингу та від корупційних дій.

Пріоритетним завданням у процесі транзиту можна вважати зміцнення і розширення середнього класу в системі соціальної стратифікації. З економічної точки зору середній клас – це основний платник податків, внутрішній інвестор, який визначає параметри внутрішнього ринку, та масовий споживач. З політичної – середній клас визначає електоральні переваги, є носієм і гарантом демократичних принципів та політичних свобод. З соціальної – визначає ціннісні орієнтації суспільства, моральні стандарти суспільного життя. Найчастіше в якості основних об'єктивних критеріїв виділення середнього класу називають рівень освіти і

доходів, стандарти споживання, володіння матеріальною або інтелектуальною власністю, здатність до висококваліфікованої праці, суб'єктивних – сприйняття людиною свого становища, самоідентифікація як представника соціальної середини. І якщо в країнах Центральної та Східної Європи середній клас вдалося зберегти та примножити і на його основі мати певну соціально-політичну базу громадянського суспільства, то в країнах пострадянського простору середнього класу майже не існує. На думку Г. В. Музиченко, причина складається з декількох складових: застаріла система виробництва, заточена під високотехнологічне виробництво система освіти та зовнішні чинники, пов'язані із ситуацією на світовому ринку праці. «Зараз відбувається селектування суспільства – зростає кількість бідного і найбіднішого населення, і воно буде продовжувати зростати. Середній клас в Україні ми почали будувати в той час, коли він у всьому світі скорочується. Тим не менш, середній клас необхідно створювати саме як соціальну базу стабільності в пострадянських суспільствах, оскільки його головна функція полягає в стабілізації суспільного розвитку. І оскільки процес його формування в країнах пострадянського простору йде під потужним зовнішнім впливом глобалізаційних процесів, то в якості інструментів повинні виступати звичні для глобалізації механізми – інтеграція, об'єднання, конвергенція з собі подібними в ім'я зміцнення спільних позицій у світовому просторі» [Див.: 4].

Як відомо, громадянське суспільство починається з такого конструктиву, як активність та відповідальність. Воно проявляється у вигляді сукупності формальних і неформальних неурядових організацій, рухів, ініціативних груп, органів самоуправління і самоорганізації населення, які можуть впливати на державну владу, примушуючи її враховувати різні, іноді суперечливі, інтереси та шукати шляхи і засоби їх вдоволення, примирення і узгодження. Без зрілого громадянського суспільства є неможливою побудова правової демократичної держави. Оскільки тільки внутрішньо вільні, свідомі, небайдужі та активні громадяни здатні спільно контролювати державу, стримувати її від прагнення до розширення власних повноважень за рахунок наступу на громадянські права і тим самим, сприяти реалізації принципу «державна для людини, а не людина для держави».

Історія довела, що найпотужніший об'єднавчий потенціал мають європейські цінності. Факт залишається фактом: усі успішні країни – це країни, що сприйняли європейські цінності. Перша з цих цінностей – демократія. Серед ключових демократичних норм – права та свободи людини. Не побудують громадянське суспільство залежні, не вільні у своєму виборі, не захищені законом люди. У свою чергу країна, яка не забезпечує права й свободи людини, країна, де ці права й свободи брутально порушуються, ніколи не зможе стати частиною європейської спільноти. Рівність прав усіх людей – це та демократична норма, яка давно утвердилася в Європі, але досі ніяк не приживеться в Україні.

Висновки. Підсумовуючи дослідження громадянського суспільства в країнах Центральної і Східної Європи зазначимо, що становлення його відбувалося у відмінних до традиційних для нього умов, притаманних західним демократіям. Це, перш за все, проявляється у цілях його виокремлення в структурі суспільства в цій групі країн – воно об'єднувало всі рухи, які протистояли тоталітаризму, комунізму та висловлювалися за ненасильницькі способи політичного впливу. Хоча в самій групі країн, в межах якої є пострадянські країни, теж спостерігаються певні відмінності. Якщо в країнах ЦВЄ громадянське суспільство спиралося на середній клас як економічне підґрунтя ліберальних реформ та сприяло формуванню нової конфігурації влади в суспільстві, то в країнах пострадянського простору середнього класу не було, отже, була відсутня об'єктивна передумова громадянського суспільства, то останнє формувалося «зверху», зокрема й дякуючи міжнародній грантовій допомозі, тому стало псевдо основою демократичних перетворень.

Література

1. Вонсович С. Г. Громадянське суспільство в умовах транзиту від тоталітаризму до демократії [Електроний ресурс] . – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/download/2231/1990
2. Гражданское общество: истоки и современность / И.И. Кальной, И.Н. Лопушанский. 2-е изд., доп. – СПб.: Изд-во «Юридический Центр Пресс», 2002. – 296 с.
3. Музиченко Г.В. Концептуалізація державної політики країн пострадянського простору в умовах глобалізаційних змін: монографія

/ Г.В. Музыченко. – Одеса: Друкарський дім, 2012. – 394 с.

4. Музыченко А.В. Влияние глобализации на формирование среднего класса в странах постсоветского пространства / А. В. Музыченко // Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. - Науки: економіка, політологія, історія. – 2012. – №23 (175). – С. 46-48.

5. Нерсесянц В.С. Гражданская концепция общественного договора об основах постсоциалистического строя / В.С. Нерсесянц // Социологические исследования. – 2001. - № 4. – С. 24 – 34.

6. Сморгунув Л.В. Современная сравнительная политология: учебник / Л.В. Сморгунув. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2002. – 472 с.

7. Шацкий Е. Протолиберализм: автономия личности и гражданское общество / Е.Шацкий // Политические исследования. – 1997 – №5. – С.68-88.

1. Grazhdanskoe obshhestvo: y`stoky` y` sovremennost` / Y`.Y`. Kal`noj, Y`.N.Lopushansky`j. 2-e y`zd., dop. – SPb.: Y`zd-vo «Yury`dy`chesky`j Centr Press», 2002. – 296 s.

2. Muzy`chenko G.V. Konceptualizaciya derzhavnoyi polity`ky` krayin postradyans`kogo prostoru v umovax globalizacijny`x zmin: monografiya / G.V. Muzy`chenko. – Odesa: Drukars`ky`j dim, 2012. – 394 s.

3. Muzychenko A.V. Vly`yany`e globaly`zacy`y` na formy`rovany`e srednego klassa v stranax postsovetskogo prostranstva / A. V. Muzychenko // Naukovy`j visny`k. Odes`ky`j nacional`ny`j ekonomichny`j universy`tet. Vseukrayins`ka asociaciya molody`x naukovciv. - Nauky`: ekonomika, politologiya, istoriya. – 2012. – #23 (175). – S. 46-48.

4. Nersesyancz V.S. Grazhdanskaya koncepcy`ya obshhestvennogo dogovora ob osnovax postsocy`aly`sty`cheskogo stroya / V.S. Nersesyancz // Socy`ology`chesky`e y`ssledovany`ya. – 2001. - # 4. – S. 24 – 34.

5. Smorgunov L.V. Sovremennaya sravny`tel`naya poly`tology`ya: uchebny`k / L.V. Smorgunov. – М.: «Rossy`jskaya poly`ty`cheskaya ency`klopedy`ya» (ROSSPЭN), 2002. – 472 s.

6. Shaczky`j E. Protoly`beraly`zm: avtonomy`ya ly`chnosty` y` grazhdanskoe obshhestvo / E.Shaczky`j // Poly`ty`chesky`e y`ssledovany`ya. – 1997 – #5. – S.68-88.

Рецензент Наумкіна С.М., д.політ.н., професор, завідувача кафедрою політичних наук ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського».

29.09.2014

УДК 32.001(470+571)

Мельничук Ігор

КОНЦЕПТ «ПОСТРАДЯНСЬКИЙ ПРОСТІР» У СУЧАСНОМУ ПОЛІТОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті аналізуються основні підходи науковців до розуміння сутності концепту «пострадянський простір» у сучасному політологічному дискурсі. Автор зазначає, що роль та місце держав на пострадянському просторі багато у чому залежить від геополітичної архітектури регіону. У висновках автор наголошує, що на сучасному етапі пострадянський простір не існує як цілісний політико-географічний регіон, оскільки у ньому присутні достатньо глибокі та принципові відмінності між державами, які входили до складу колишнього СРСР. Використовуючи концепт «пострадянський простір», автор статті під ним розуміє дванадцять держав – колишніх республік СРСР (за винятком країн Балтії), які, залучені до інтеграційних процесів на теренах колишнього Радянського Союзу та, на даний час, не входять до складу НАТО або Європейського Союзу.

Ключові слова: пострадянський простір, дискурс, регіон, Росія, СНД, інтеграційні процеси.

Мельничук Ігор

КОНЦЕПТ «КОНЦЕПТ «ПОСТСОВЕТСКОЕ ПРОСТРАНСТВО» В СОВРЕМЕННОМ ПОЛИТОЛОГИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

В статье рассмотрены основные подходы исследователей к пониманию сущности концепта «постсоветское пространство» в современном политологическом дискурсе. Автор акцентирует внимание на том, что роль и место государств на постсоветском пространстве во многом зависят от геополитической архитектуры региона. В заключении автор подчеркивает, что на современном этапе